

dendi, qui cum eo tantas pertulit angustias moriendi. Profecto ejus corpus de carcere transivit in stabulum, ejus spiritus de corpore cum Christo ad cœli conscendit cœnaculum, et cum illud honorificaverit perfunctoriæ radius claritatis, istum glorificat æternæ visio Deitatis. Indubitanter igitur, sancti fratres, vos ejus meritis commendate, qui ejus devote memoriam celebratis, cumque vobis ad futurum sperate qui in ejus assidue servitio labo-

ratis. Ideo quippe et ego pauperculus in ejus passione scribenda utcumque laboravi, ut si vestræ comparticeps fuero servitutis, comparticeps efficiar et salutis; et pariter mansiones accipiamus cum eo concordi claritate, quamvis differentis ab eo impari claritate. Quod conferre nec differre dignetur Deus ille decorum, cujus in Sion Salvius fruatur visioque per infinita sæcula sæculorum.

## VITA S. FOILLANI MARTYRIS.

### PROLOGUS.

Rogatis, et instanter rogatis ut sancti martyris præsulisque Foillani vitam quam versificæ descriptam habetis, alio scribendi genere percurram, et absolutam a metro deducam in planitiem prosaicæ libertatis, quasi religiosis auribus pluscule placituram maturæ gratia novitatis. Quia vero neque dictare, neque dictata scribere jam valeo diu, diu quoque hujuscemodi negotium recusavi, et quem deposueram, stylum resumere differens, meum sæpius otium excusavi. Cujusmodi excusationem cum vestræ dilectioni sentiam non satis complacere, dignum duxi a me ipso contra propositum extorquere, ut huic negotio aggrediar curam potius impartire quam offensis vobis prædicto martyri non servire. Primum ergo vestris orationibus me committo, et in eis confidens, ad laborem iterum manum mitto, sperans quod si effectu completorio difficultas aliqua me tardabit, ad eum tamen abstinendum vestra devotio et martyris intercessio me juvabit.

### CAPUT PRIMUM.

Ut vita martyris, de quo me loqui vultis, vobis gratius innotescat, dignum duxi ut a gemino quasi ovo ducta retro series dilucescat, quia nonnunquam ex sua origine seu specie primitiva, laudem sibi contrahunt, vel forte vituperium secutiva.

In partibus Occidentis, in finibus terræ, Hyberniam provinciam mare circueiens in insulam rediit, quæ ab una parte Scotos, ab altera Britannos appropinquans, ab alia, occurrente Oceano coarctatur, et quantum maris ambitus permittit, ab Austro in Boream dilatatur. In hac princeps nomine Funologa imperans, natum sibi filium diligentius enutrivit, adusque gladio et more nobilium militiæ titulis insignivit. Factus miles Philtaunus adolescens, jam lare patrio non contentus, ad regem Scotorum se transtulit, ut 760 illie et conversionis honestæ sollicitior redderetur, et studio probitatis ejusdem fama clarior haberetur. Qui cum in domo regia novus tiro strenue se haberet, et tam regi Agiulpho quam Scotis omnibus strenuitatis merito complaceret, ejusdem regis filia Gergehes amplexata est eum amore speciali, volens sibi jungi eum, si tamen

Deus vellet, fœdere nuptiali. At ille virginem decoram facie, sermone verecundam, pudicam moribus, fastu præsumptorio non desepxit, sed Deo gratum et amorem præsentem et futuras esse nuptias intellexit. Timentes vero regem, manifestum hujusmodi consilium non fecerunt, sed per quosdam sibi familiares totam rei seriem peregerunt, consensuque pari et lege debita nuptialiter convenerunt, Deo sic disponente, quem et patrem propitium iuverunt. Res peracta regem tandiu latuit, donec processu temporis novæ nuptiæ venter intumuit, qua comperto supra modum iræ sæva patris iucunduit, et tanquam stupri ream, concremari natam disposuit. Struæ lignorum composita ardet ignis suppositus, desævitque fama malorum prænuentia, festinat civitas convenire. Quisquis adest, plorat uberius, paternum facinus exhorrescit, solus pater iræ tenax ad aliorum lacrymas non mitescit. Nupta prægnans producitur jussa citius concremari, tanquam ovis innocua ducitur immolari. Ad homines jam non respiciens, Susannam eligit imitari, corde contrito gemere, Deum devotius deprecari. Et ecce vox de cœlo cunctis astantibus manifestat, quod rex injuste furit, jure filiam non molestat, prægnantem necat, non ream, reatum ascribit homicidæ: confutat, sed non mutat iram vel propositum parricidæ, auditam enim vocem putat dolo phantasmatis advenisse, et indignum ducens dolo posse decipi regiam majestatem, pietatis nescius, gravem in filiam exercet potestatem. Illa vero a precibus et lacrymis non desistens: « Deus, ait, qui tribus pueris flammam ignium mitigasti, qui Susannam de manibus falso accusantium liberasti, defende me miseram in tua solius misericordia confidentem, iram patris mitiga igne durius sævientem. Quod si forte a præsentibus flammis eripi non sum digna, noli saltem onus uteri tu manu forti protege, tu consigna: et quod tibi vovens vovi ab ipsa protinus genitura, salva tibi, ut non mecum morte pereat immatura. » Hujus preces lacrymosas divina bonitas exaudivit, et de terra fletibus irrigata statim uberrimus fons exivit, cujus affluentia minaces flammam potentem annulavit, et mirando miraculo ardorem in refrigerium commutavit. Et hoc viso, regem, ~~miras pro-~~



ximi ejus arguunt confidenter, et de manibus ejus A filiam quasi rapiunt violenter, conclamantes et laudantes Dei misericordiam et virtutem, qui lugentes consolatur, in se sperantibus dat salutem. Flexus pater, ab optato furore parricidii jam recedit, sed tamen adhuc ad diligendum filiam non accedit, imo illam a domo sua, et a tota Scotia jubet citius removeri, [semelque exosam ultra non sustinet intueri. Philtanus juvenis reddita gaudens conjuge, Scotiam est egressus, et tamen in Hyberniam, unde venerat, non regressus, putans quod patri suo Funologæ gravis vel ad modicum haberetur, eo etiam inconsulto, quasi furtivo matrimonio jungeretur. Terram ergo Herbreniorum paucis comitantibus introgressus, patrum suum Brendanum fiducialiter est aggressus, qui tunc terræ illi episcopali cathedra B præsidebat, et tam Deo quam populo vitæ merito complacebat. Cum autem ille præsul nepotem suum benigne collegisset et apud eum nepos tempus modicum explevisset, Gergehes uxor ejus pariendi terminum est adeptæ, nec unius tantum mater, sed trium pariter est effecta. Primum quidem Furseum, secundum Foillanum, tertium vero Ultanum voluit appellari, in quibus (ut videtur) natura mysterium voluit operari, dum et in personis totidem summa nobis Deitas innotescit, et juxta Salomonem, triplex funiculus rumpi nescit. Et aliquid prorsus habet quod Foillanus nasci inediis invenitur, qui ab utroque latere virili fortitudine præmunitur, in quo nihil molle, nihil femineum conversatio decolor operatur, cujus vita sanctior, mors gloriosior prædicatur. Hinc inde fratres suos tenens, alligat sanctitati, nec discordant ab invicem clavo medio copulati; unus Dominus, una fides, unum baptisma eos copulat et conjungit, una quoque professio, sola denique mors disjungit. Eos vero natos et proventus, Brendanus episcopus litteris erudit, processuque temporis divina eos gratia sanctis moribus insignivit, et juxta modum, imo supra modum ætatis, bonæ indolis exstiterunt, diligentique studio semper augendis virtutum meritis institerunt; neque enim regna terræ vel opes regias ambierunt, sed amore paupertatis, promissorum copiam contempserunt, et cum eis videretur paterna hæreditas arridere, elegerunt potius in ea jus hæreditarium non habere.

## CAPUT II.

Agiulphus quippe rex Scotorum audiens et secundam esse filiam, et tam præclarum esse specimen filiorum, ductus pœnitentia, flexus consilio plurimorum, assumptisque amicis, proximis, 761 navigio filiam visitavit: et tam ipsam, quam generum in Scotiam revocans, suum eis imperium assignavit. Parvo autem post tempore eidem [Philtano mors patris ejus Funologæ nuntiatur, quo defuncto tam Hyberniam quam Scotiam, sceptro regio sublimatur. Ad hæc læta et prospera filiorum humilitas non intendit, sed magis ad angusta et ardua religionis merita se extendit, sciens et recolens quia quid-

quid amatori suo transitorium mundus spondet, amatori cœlestium lance congrua non respondet. Quorum cum religio de die in diem dignis profectibus augetur, et fama vel opinio longe lateque celebris et commendabilis haberetur, Foillanum, quem majoris prudentiæ et scientiæ gratia sublimavit, acclamante tam clero quam populo, episcopus in episcopum ordinavit. Ordinatus non timuit, sed onus timuit et honorem, ne assumpta prælatio turbaret ejus desiderium et amorem, amans, imo desiderans magis in hac vita conversari humilis et privatus, quam a proposito declinare in assumpti officio præsulatus. Unde et cœpit Deum devotius et frequentius exorare, ut dignaretur ei suum placitum revelare, ut gressus ejus regeret et dirigeret in proposito semitam paupertatis, ut in eo detineret et augetur solius desiderium sanctitatis. Nec defuit justis precibus misericordissimus exauditor, qui sanctum virum docuit, et per angelum monuit, ut domo, patria, parentibus derelictis, exiret et transiret ad incognitas regiones, et tam forma quam doctrina fructum faceret inter alias nationes. Quod nimirum fratribus suis Furseo et Ultano Foillanus celeriter nuntiavit, assumptisque tam eis quam aliis, qui gratia religionis ei adhæserant, duce Deo, in Angliam navigavit. In qua Sigebertus rex eos devoto suscipiens et ab eis audiens verbum vitæ, ad tantum mundi contemptum studuit promoveri, ut assumpto religionis habitu et tonsura, non differret monachum profiteri. Qui in terra sua monasterium construens, situ loci congruum, ædificiis opportunis, possessionum sufficientia, habitatoribus religionis diligentius honestavit, et abjecta regia potestate, in eo se ipsum ordini mancipavit. Cujus monasterii cura et custodia Foillano præcipue delegatur, eo quod inter magnos majoris prudentiæ et scientiæ videbatur. Qui cum illic sanctæ et piæ vivens cunctis se imitabilem præberet, et ejus opinio ad invitandum cæteros, suavius et fructuosius redoleret, locum illum tam Sigeberti regis conversio quam Foillani prælatio reddidit commendatum, multis confluentibus ad exhibendum illic Deo religionis devote famulatum.

Non multo post tempore Furseo divina revelatio notum fecit, quod locum illum, imo totam provinciam, hostilis incursio devastaret, ipse proinde Anglia derelicta, in Galliam conversandi gratia demigraret. Quod cum Foillano cæterisque fratribus nuntiaret, assumptis paucis vale facto Angliæ, in Galliæ partes venit, et apud regem Clodovæum ejusque principes gratiam non mediocrem adiuvenit.

## CAPUT III.

Foillanus vero religiosos viros quos in unoquoque monasterio collegerat, volens in tribulationibus consolari, elegit cum eis mala supervenientia præstolari, ne percusso pastore invenirentur oves justo citius perturbari, et non tam impugnantis presentia quam consolantis absentia, licentius evagari. Tur-



batur igitur Anglia cum rex Peuda nomine, illius quaræ parti solius præsidere, affectaret in tribus reliquis malam potentiam et potentem malitiam exercere, et eo saviente, Sigebertus rex de claustris cogitur revocari, et cum revocantibus non manu et gladio, sed verbo consolatorio præliari.

Qui cum in prælio religiose et strenue se haberet, et invictus spiritu mortem pro patria sustineret; tot et tanti eodem excidio principes sunt prostrati, ut longum et superfluum ducam modum vel ordinem scribere seriatim, vel ipsos ad medium deducere nominatim. Defensoribus autem prostratis piratarum turba per provinciam libere debacclatur, et irruens cœnobium cui Foillanus præesse dicebatur, captos adducit fratres, et eorum pecuniam deprædatur, neque sancto viro parcat, sed tamen divino consilio reservatur. Qui attendens provinciam depopulatam, ejus principes cecidisse, monasterium spoliatum, religiosos viros in manus hostium devenisse, fratrem suum Ultanum alloquens, ostendit tanto se deditum; dolori, ut pro vita cæterorum, si divino placeret consilio, vellet mori. Orant ergo simul ambo, instant precibus diligenter, divinum adiutorium optant sibi adfore confidenter, sperant sibi certius Dei beneplacitum revelari, justas justorum preces a justo desiderio non defraudari.

Nec distulit Foillanum misso Dens angelo visitare, et tristes ejus lacrymas novo solatio commutare: « Noli, inquit, malis instantibus plus justo atteri, plus dolere, sed paratus esto magis quidquid tibi mundus intulerit, sustinere. Locum istum, eo quod ipse novit, consilio Deus ad præsens postposuit **762** et te alias proficisci et proficere multis disposuit, nec enim in præsentem finem debitum tibi præstat, sed tempus laborandi et labor non modicus tibi restat. » Hujusmodi alloquio vir Dei admonitus, eos qui secum erant reddit confortatos, et quos potest vel prece vel pretio fratres redimit captivos, relictoque loco quem turbarat belli rabies importuna, et assumpta suppellectili divinis ministeriis opportuna, tam se quam suos credit ventis prosperis et carinæ, felicique usum navigio partes eum excipiant transmarinæ. Egressus de pelago consilium habuit Romam ire, ut Petri et Pauli mereatur gratiam invenire, quem is, qui tunc præerat, Martinus papa, devotius honoravit, et insignem religione, benedictionis suæ munere cumulavit. Et quia noverat illum pontificalem ordinem suscepisse, et locum ipsum tam humilitatis gratia, quam divino monitu reliquisse, injunxit ei ut, quamvis sedem pristinam non teneret, tamen officium præsulis exerceret, videlicet ordinando, confirmando, prædicando, in salutem suis auditoribus haberetur, et ut olim in proprio, ita nunc in exilio, pontificali ministerio fungeretur. Postmodum vero in somnis cœlestis eum visio confortavit, quæ reverti illum in Galliam diligentius imperavit, prædicens illi et vitæ seriæ, et mortis exitum postfuturæ, locum etiam martyrii, locum illi nominans sepulturæ. Eo doctus

A oraculo et memoriter retinens visionem, prophetiam veneratur et præcognitam jam desiderat passionem, et vales factis sanctis apostolis, quorum sibi adesse patrocinium fuerat deprecatus, in Galliam reversus est, Ultano fratre et quibusdam aliis comitatus. Qui cum ad monasterium quod frater ejus Furseus Petronæ construxerat, devenisset, et cum jam defunctum et sepulturæ ibi traditum comperisset, humanitatis affectu commotus, non potuit non dolere, suæque devotionis obsequium fuis coactus est lacrymis exhibere. Qui post luctum et obsequium ibidem diebus aliquot habitavit, et populis confluentibus spiritualem verbi alimoniam ministravit, sed cum illic nondum requiem posset ejus animus invenire, relicta Germanorum provincia, partes Haynonii voluit pertransire. Quem egressum de Haynonio Gertrudis virgo gratanter excipiens, et in eo doctrinæ verbum et vivendi formam inveniens, tanto illum desiderio visa est amplecti, ut suum quasi patrem amore faceret singulari.

#### CAPUT IV.

B Illa quidem virgo nobilis genere, moribus insignis, dives patrimonio ferebatur, cujus et devota religio, et opinio prædicabilis habebatur, cujus a pueritia studium vitæ fuerat virginalis, non voluntas, non affectus, non propositum matrimonii conjugalis. Et quia regnum mundi et ornatum ejus omnem jam deposuerat, et ad hoc demonstrandum capiti suo velum superposuerat, solum Christum desiderans, ei totis viribus adhærebat, et in cœnobio Nivellensi cum pluribus ejusdem propositi serviebat, ardore sancto flagrans, quidquid mundus diligit, respuebat, nec solum ab illicitis omnibus, sed etiam a licitis pluribus abstinebat, carnem suam jejuniis, vigiliis, asperitate vestium atterebat, et supra morem ætatis vel generis, despecta et contemptibilis apparebat. Quam cum intelligeret Foillanus et diligeret tam devotam, spiritalibus inhærentem, a carnalibus tam remotam, dignum duxit apud eam aliquandiu remanere, ut per eam posset ad melius promoveri, et eam forsitan promovere. Admiratur quidem in virgine tam devotam annorum juventutem, admiratur in juvene gratiosam senectutem, admiratur in sexu fragili fortitudinem tam robustam, in despecta et neglecta, mentis pulchritudinem tam venustam. Erat nimirum facies virginis nativo beneficio luculenta, sed laboris et solum superfluo pulvere lutulenta, honestare nitetur ordo eam generis, lex naturæ; sed repugnans prævalebat contemptus pulchritudinis perituræ. Quibus autem virginibus, viduis, continentibus præsidebat, non majorem, non se parem, sed quasi subditam exhibebat, dum quod aliis ad tenendum rigorem imperabat, ipsa prius, ipsa districtius, curæ memor, oblita generis, observabat. Hæc quæ tanta et tantis sulta meritis habebatur, virum sanctum, magnum pontificem non mediocriter admiratur, vultum ejus angelicum, os mellifluum in doctrina, *maiores dignis compositos, mira præditos disciplina. Admiratur eam*



virgo pontificalibus infulis non tumentem, nil de supremo Mæcenate, de regali prosapia referentem, relicta domo, patria, parentibus, exsulantem, fortem in proposito, omne solum pro patria reputantem. Audit eum, et approbat de Scripturis optime disserentem, loquentem profundissime, tanquam de cælo tertio revertentem, de Deo tam non novo, nova rudibus et incognita proferentem, et in auribus auditorum multam super his gratiam obtinentem. Optat ergo virum sanctum virgo secum diutius demorari, et ne forte longius exsulet, modis quibuslibet alligari, consilioque inuito, quo ab itinere firmiter debeat revocari, quærit locum in quo possit ille Deo devotius et secretius famulari.

**763** Novit enim episcopum concursus et tumultus populi non amare, non libenter et frequenter ad quietem et silentium recurrere, et ideo quærit locum aptum et solitarium invenire; quærit, inquam, et inventum gaudet tali desiderio convenire.

#### CAPUT V.

Erat autem locus ille vallis eo tempore nemorosa circumsepta collibus, fontibus copiosa, frumento non abundans, sed ad alendum, pecoribus fructuosa, pratis adjacentibus præterfluente rivulo gratiosa. In qua valle, silva circumposita quemdam viculum abscondebat, quem a diebus pristinis habitator rarus et pauperrimus incolebat, quia locum sterilem vel incultum non satis amat populi multitudo, neque multos concives colligit locus horridus et vasta solitudo. Quem locum aut viculum, qui in eo primitus habitaverunt, ex re nomen imponentes. Fossas proprie nominarunt, eo quod situs loci natura operante humilis et depressus tanquam vallo circumdante supereminentia collium est obsessus. Et quia sicut tumultus populosa conceditur familiariter civitati, sic amica est solitudo religiosæ hominum paucitati, locum istum virgo sancta viro justo voluit præsentare, ut in eo se receptans, possit a tumultu forensium absentare, ut cum fessus lædio, eum afflictus fuerit labore prædicandi, hic respiret, hic spiritum refocillet, grata requie contemplandi. Præsentatum vero et oblatum locum Foillanus cum his qui secum erant, perrexit invisere, inventumque circumiens et diligenter aspiciens acceptavit, et tam suo quam suorum convenire proposito indicavit. Præterea considerans quod locum (ut dictum est) Fossas incolæ nominarent, visionem illam memoriter ad medium revocavit, quæ sibi Romæ posito martyrii locum et sepulturæ nihilominus nominavit. Cognito ergo jam sepulturæ loco, non differt gratias exhibere, ibique missas celebrans tam sibi quam loco illi Deum postulat præsidere, et admonens fratres suos illic tandem stabiles residere, eisdem residentibus et Deo vacantibus diligit assidere.

Convocati quippe quamplures multo silvam studio succidere festinarunt, securi frutices, ligone et fossorio salices extirparunt, terramque rudem et incompositam rudibus et arboribus nudarunt, et in brevi arabilem reddendisque aptam frugibus red-

A diderunt. Cujus loci opinio, et ipsius pontificis, qui locum religiosius incolebat, longe lateque redolens sibi plurimos attrahebat, quorum nonnulli ad usus illius larga beneficia conferebant, nonnulli vero se ipsos ad vivendum pariter transferebant. Sic processu temporis tam possessionum quam possessorum numerus augmentatur, et devotos convenas Foillanus devotior ulnis tenerioribus amplexatur, sic in illis quasi unus ex illis, non præesse, sed esse gratulatur, imo sic inter illos, ut longe infra illos abjectus et humilis habeatur. Quotquot intelligit Deo placere, diligit adgaudere, patientibus compati, mœstis et deficientibus condolere. Omnibus factus omnia (*I Cor. ix*), soli Deo vacare concupiscit, obliviscens quæ sunt retro, totus in atria Domini defatiscit, devotis instans precibus absconditur in abscondito divinæ faciei, fidem et spem supergressus, adhærescere videtur speciei.

#### CAPUT VI.

Videns autem virgo sancta Gertrudis Fossas non mediocriter profecisse, et de loco humili caput velut ad virtutum eminentiam sustulisse, gavisæ est; et virum sanctum Foillanum sollicitè studuit adhortari, ut ad ipsam revertens non differret sua eam præsentia consolari. Non enim æquo satis animo sufferebat ut ille assidue collectis fratribus interesset, sic illorum curam gerens, ut aliis quoque indigentibus non prodesset, sed optabat ut sic Fossas, illorum necessitatibus præsto esset, ut ipsi quoque virgini suisque virginibus tempore congruo non deesset. Sancto cujus desiderio Foillanus nec valuit nec voluit contraire, cum et ipsum Deum sciret nonnunquam virginis precibus obedire, et Ultanum fratrem suum non differens super hoc diligentius convenire, illi curam imposuit, et omnia disposuit, prout monasterio noverat expedire. Ille quidem Ultanus elegerat longius a conventu suum habitaculum remove, et in eo vacans Deo sedere solitarius et tacere, suspensus a terrenis; cum Paulo in celestibus conversari, continuis instare laudibus, angelico ministerio delectari. Cæterum a fratre commonitus, affectum non prosequitur sibi gratiorem, sed postponens quietem et otium, curam suscipit et laborem, timens ne inveniatur a semita rectitudinis plurimum deviare, si jubenti Foillano præsumperit vel ad modicum obviare. Rebus ergo dispositis, et Ultano fratribus præsidente, præsul redit ad virginem, Deo suaviter omnia disponente, et cum ea vacat Deo, incumbit studio sanctitatis, assistentes sibi docet religiosæ regulam veritatis. Qui assistunt, qui audiunt, qui præsulē et virginem digne considerant, qui præceptis et exemplis eorum grater obtemperant, de illorum consortio, de illorum gaudent convictu sociali, de affectu mutuo, de amore lætantur spiritali. **764** Sic nimirum præsul et virgo simul viam mandatorum Dei currunt, sic contendunt pariter in agone, sic animabus curandis invigilant contempta corporum passione, ut se invicem æmulari videantur, et ad optatum jam diu brævium



certatim festinare, et quis cui præferri debeat spectatores faciant dubitare. De eorum igitur conversatione, de convictu, de moribus et doctrina, tantus fructus, tanta denique bene vivendi redolet disciplina, ut non solum qui sub eis militant, eos studiosius imitentur, sed et longe positi, eorum famam celebrera, præclarum testimonium venerentur.

#### CAPUT VII.

Cum sic vivunt, dum sic proficiunt, dum plurimis utiles sic habentur, disponit Foillanus fratres revisere, qui sub Ultani magisterio continentur; prius tamen Maldegarium, qui alio Vincentius nomine dicebatur, qui ei notus et familiaris et religionis charissimus habebatur. Quo audito, virgo Gertrudis etsi eum ægre sustinet vel ad modicum absentari, huic tamen proposito convenienter non potest reluctari, hoc solum ab illo diligenter exigit et precatur, ut expleto negotio, mora postposita citius revertatur. Valedicens igitur vir sanctus sancto conventui, ejus se humiliter orationibus commendavit, et hoc ipsum tanto fletu, toties et toties replicavit, ut ex hoc videretur quasi quodammodo præaugurari quod non esset rediturus, quamvis crederet se redire.

Acceptis autem paucis, profectus est, et intendens ire Sonegas, Carbonariam silvam ingressus est, per quam præteriens, planitiem reperit spatiosam, clausam arboribus, herbida superficie speciosam, in qua erat tumulus aliquantulum eminent et sublimis, producensque rivulum, grato murmure fons illimis, ad quem locum sæpissime pastores finitimi confluebant, et tam pascuis pecora, quam se ipsos colludiis et colloquiis refovebant, et de specula, quam in prædicta tumuli eminentia fixerant, loca circumjacentia prospectabant, et pecora sua pascendi gratia dispersa longius observabant. Illuc vir sanctus veniens, et grata loci facie provocatus, pausandi gratia restitit, ibidem aliquantulum demoratus, et intuens quosdam viam publicam pertransire, sic eosdem pacifico sermone voluit convenire: « Vos, ait, qui transitis per viam, dicite quo tendatis, quis ille vicus est ad quem ire, vel forsitan redire festinatis, et cum hujus in quo stamus loci facies alicujus esse momenti videatur, dicite si apud vos quovis nomine censeatur. » At illi: « Locum, aiunt, in quo statis, Ampolines vocat vicinia, villa vero ad quam tendimus vocatur Senefia, et cum sol de occasu cogitet, et vespera festinet propinquare, bonum est vos nobiscum hospitandi gratia declinare. » Et recte locus ille Ampolines, hoc est *ambitus pollens*, nominatur, quia is quem silva circumposita naturaliter ambiebat, diffusa planitie, grata superficie præpollebat, et tam hominibus quam pecoribus jucunda ejus fecunditas arridebat, quem fecundum et jucundum, et pascuæ fructus exuberans, et fontis vena submurmurans exhibebat. Villa vero ad quam nequissimi homines pergunt ire, recte Senefia dicta est, quia sine fide,

A sine foedere, sine pace media, virum sanctum exorbitant et abducunt, et sub specie hospitalitatis, spondent beneficium et seducunt. Cum enim illum velut per quædam compendia ducere se promittunt, in quasdam pastorum viles caulas intromittunt, et dolosa malitia, violato jure, quo hospes hospitem colligit diligenter, de occidendo viro tractant et murmurant fraudulenter. Considerans autem vir sanctus nomen loci quod longe ante sollicitius memoriæ commendarat, ex quo scilicet divina visio locum et sepulturæ et locum martyrii nominarat, intellexit mortem veraciter sibi proximam imminere, quam, etsi promptus est spiritus, infirma tamen caro non potuit non timere. Quem timorem parci manifestare sociis ne turbentur, sed jubet et admonet ut in Domino confortentur, ut recolant et teneant quia vitam immarrescibilem sortiantur, si mortem imminentem forti constantia patientur. « Fratres, inquit, homines isti nequam, qui promiserant et nos debuerant hospitari, vice versa, consilium perditum videntur machinari, et quantum intelligo, ira imo furiis agitantur, et læsa fide, non beneficium, sed homicidium meditantur. State igitur et instate dum vobis spatium indulgetur, dum mali male murmurant, vestra devotio sollicitius operetur, ut cum eorum malignitas diffinitione execrabilis fuerit confirmata, vestra ad sufferendum inveniatur firmitas præparata. » Hæc et hujusmodi Foillanus loquitur et sistit, et ipse in orando nihilominus vigilat et persistit, et tam prælatus quam subditus a sollicitudine vigili non desistit, donec malignus carnifex supervenit minaciter et assistit. Qui viros sanctos inveniens sollicitos et pervigiles in orando, nullius reos culpæ addicit sententiæ gladii, et peremptis innocuis gaudet miser malitia triumphali. Vir autem sanctus Foillanus, sicut in devotione et precibus intus erat, sic occisus gladio in eodem proposito perseverat, et re digna miraculi, amputato capite veluti mortem nescit, dum aliis tacentibus ipse a cœptis precibus non quiescit. Quo audito **765** carnifex ultra quam dici valeat, obstupescit, et rem supra inauditam mirabiliter exhorrescit, timensque ne a loquente mortuo, perpetratum homicidium reveletur, rursus in illum irruens vulneribus addere vulnera non veretur. Quem occisum denuo et membratim crudelius laceratum, abscondit in invio ramis et frontibus adumbratum, et cui non pepercit inhumanitas bestialis, reveretur et tuetur bestiarum et avium feritas naturalis, nec dubitandum reor quin vir sanctus morte vexatus, altera repetiti martyrii duplici passione, nunc gaudeat duplicato beneficio præmii vel coronæ, et quem sævus carnifex morte mortuum iterum fecit mori, ille summus artifex gloriosum glorificet munere clariori. Nam si stella differre in gloria veraciter prædicatur (I Cor. xv), constat quod et martyr a martyre nihilominus discernatur, et cui mors gemina velut præpotens temporaliter dominatur, eidem in præmio corona sine dubio geminatur.



## CAPUT VIII.

Horum autem occisioni nullus qui renuntiaret interfuit, nullus plactum funebrem, exsequias de more nullus exhibuit, eorum cadavera nullus humana sollicitudine tumulavit, non quisquam ad tumulum preces, psalmos, non quævis funebria decantavit, non denique pro occisis salutarem hostiam immolavit. Diu ergo latuit homicidium perpetratum, donec dies redituro positus pertransiret, quo transito, cum præsul ad Gertrudem virginem non rediret, virgo pie sollicita Ultianum misso nuntio sciscitatur, quid ei super tanta mora præsulis videatur. At ille: « Cum missas, inquit, celebrans nuper altario præsto essem, et offerens sacrificium, ejusdem præsulis juxta solitum memor essem, visa est mihi columba ante faciem volitasse, corpus quidem niveum, sed alas sanguineas ostentasse, unde gemens conjicio et afficior hujuscemodi conjectura, quod ille fuso sanguine morte premitur inmaturo, et cum sublato fratre merito doleam de jactura, ad cumulum dolendi, timeo ne forte careat sepultura. » Hoc audito, virgo sancta inconsolabiliter contristatur, et eum, qui secum est, tam clerum quam populum lacrymabiliter adhortatur, ut non differat Deum privatim et publice deprecari, quatenus verbum istud non permittat diutius occultari. Ad mandatum virginis festinat clerus et populus Deum exorare, instare vigiliis, devoto spiritu jejunare, et ab injuncta oratione et jejunio non quiescit, donec ipsi virgini rei veritas innotescit. Quodam quippe diluculo expleta synaxi matutina, oranti astat virgini luce fulgens angelus repentina, eique familiariter more loquitur consueto, et tristem ejus ignorantiam sermone refovet mansueto. « Virgo, ait, Pater ille tuus tibi dilectissimus, de quo quæris, de quo doles, de quo times, de quo sollicita sic habetis, cum his qui secum ierant, gladio malignantium interfectus, adepto quod optaverat, in cœlestibus est receptus. » Hujusmodi alloquio virgo sancta non mediocriter confortatur, gaudens quod optata veritas tandem certius declaratur, illic assumptis utriusque plurimis, pergit ire, festinans quem dilexerat, quamvis mortuum, invenire. Cum autem illo quo tendebant pariter pervenissent, et defunctorum corpora prævio lumine reperissent, religionem pietas, fidem humanitas antecessit, et dilatis psalmis, cantu seposito, clamor nimius intercessit, clamore mitigato, psalmi congrui, et funebria cantica subsequuntur, devoti clerici religionis debitum exsequuntur, commendant animas, angelos eis postulant subvenire, cum tamen non sit dubium laudes magis quam preces sanctis martyribus convenire. Virgo autem sanctorum corpora colligens, siccatis vulneribus, terso cruore, lota diligentius, sindone munda vestit, et exsequentibus cæteris solemne officium animarum, ipsa corpus præsulis rigat abundantia lacrymarum. Et mirandum quod eadem corpora, longa dierum serie sub ramis jacuerint, vel sub divo, et jam læsa fuerint situ, iubre, aere corruptivo, supra morem tamen corpo-

A rum diu carentium sepulturis, nihil prorsus dare olent, sed longe et late redolent instar balsami sive thuris. Lota igitur, ut dictum est, et linteis involuta corpora feretris imponuntur, et magno tam cantantium quam plorantium concursu Nivellam deferuntur, dubiumque est, utrum magis doleant de injuste et nequiter interemptis, an dolore deterso tandem gaudeant de inventis. Ipsa quoque virgo ad portandum præsulis feretrum se supponit, susceptumque, nisi lasso corpore, non deponit, et infirmo corpori fortis amor dat profectum, lassatisque viribus amor tamen vescit lassitudinem vel defectum.

## CAPUT IX.

Cum Nivellam veniunt, ponunt in ecclesia corpora defunctorum, et missas celebrant cum devotione plurima populorum, illisque dubitantibus utrum ibi an alibi debeant sepelire, abbas Ultanus adest, sic illos aggrediens convenire: « Ex divino, ait, consilio voluntas fuit præsulis, fixum propositum, multa cura, ut post ejus obitum Fossis eum colligat sepultura, quem si quis alibi intenderit et contenderit sepelire, tam Dei quam 766 præsulis voluntati videbitur contraire. » Consentit virgo, consentit et populi multitudo, consentit et Dido Pictaviensis episcopus, qui eo tempore orationis gratia illuc venerat, et divina visione commonitus, defuncto Foillano lætus occurrerat. « Surge, ait angelus, et occurre citius Eliæ venienti, » et hoc ipsum tertio inculcat audienti, et hæc illi admonitio subito somnum rupit, et ille exiguus in verba hujuscemodi mox erupit: « Quid sibi vult, ait, talis admonitio de Eliâ? estne frivolum, ut in somnis assolet, an forte prophetia? Unde habet Elias propheta antiquissimus luc venire, ut ei venienti obviam possim ire? » Dum hæc voluit et revolvit, nec sufficit Dido pontifex admirari, ecce adsunt qui nuntiant Foillanum mortuum apportari, et audiens planctus populi, clericorum lugubres melodias, occurrit et ait: « Iste, quantum arbitror, est Elias. Quantum, inquit, sentio, et hujus fama vel opinio protestatur, quantum ætas prædicat, quæ tota sine macula decursatur, quantum habet cordis munditia, morum series, ordo vitæ, quæ a puero, carni renuntians, mundum transiit expedite, sicut propter nonnullam convenientiam Elias dici meruit Joannes Zachariæ, sic revera non personam, sed similitudinem obtinet hic Eliæ. » Hoc attendens Dido præsul, Foillanum devote veneratur, et cum Gertrude conferens, gratanter accipit quod de illo tam solemniter prædicatur, de quo sepeliendo videns quanta Ultano sit devotio, quanta cura, ratum habet quidquid illi de istius complacet sepultura. Igitur virgo sancta et tam cleri quam populi numerus infinitus, non cura domestica, non negotiis præpeditus, impositum corpus vehiculo Fossas non differunt reportare, quorum præcurrunt plurimi adventum funeris nuntiare.

Qui cum ad Sambrae fluvium gradu concilio pervenissent et hiemalibus tumentem pluviâ excessisse longe alveum invenissent, vellent nolent, a cursu



proposito destiterunt, et tam illi quam cæteri, donec vehiculum adfuit, resisterunt. Venientes autem jugales vehiculi, non bubulco, non stimulo, juxta solitum commoventur, sed munili quadam fiducia, tumescentes aquas ingredi non verentur, et ab ingressu vel progressu, nullo prorsus obstaculo sunt remoti, quia in eo quod portabant onere, manifestius sunt confisi. Statim enim ut aquas juvenulorum ungula tetigerunt, re miranda, undæ tumidæ subsiderunt, et visus est tam subite ille tumor pristinus annullari, ut jam possit vadum illud non solum equo, sed et pede facile transvadari. Unde et vadum illud, Gertrudis vadum extunc et deinceps appellatur, quod nimirum melius et tutius vallis cæteris prædicatur, eo quod et preces virginis et meritum martyris videntur obtinere, ut facilius transeat, B quod et ipsi passu facili transiere. Quo transitu, Fossas, quo tendebant, citius pervenerunt, ibique plures tam religiosos quam populares sibi obvios invenerunt, quibus una concurrentibus dolor intolerabilis renovatur, et omnis turba præselem tanquam recens

A mortuum lamentatur. Qui ejusdem exsequias planctu et cantu devote celebrantes, et in loco competenti cum honore maximo tumulantes, expletis missarum et psalmorum solemnibus, Ultano valedicunt, et omnes una voce, implorata requie, benedicunt. Qui non solum sibi astantibus et ibidem ministrantibus videtur interesse, sed et cunctis cum digne requirentibus dignatur præsto esse, imo quisquis ejus memoriam ubicunque locorum diligit frequentare, cum sibi propitium, ejus sentit patrocinium salutare. Unde et ego qui in scribendo quæ prædicta sunt, utcumque laboravi, qui cum illa inciperem, eum mihi adfore postulavi, nunc etiam ejusdem precibus, ejusdem meritis me commendo, ut ejus interventu quandoque valeam adipisci quod intendo. Ipse quippe sic in cælis, sic inter angelos, optata requie, divina facie gratulatur, ut suorum in terra laborantium memor, et misericorditer adjutor habeatur; sic ipse suorum, ea, quæ sua est, benevolentia miseretur, carens omni miseria, cum illo et in illo æternaliter gloriatur, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

## VITA B. GISLENI CONFESSORIS.

### PROLOGUS.

Sancti qui de hujus carnis ergastulo, lege mortali sunt educti, et ampliore gratia in illud præoptatum jam Domini sui gaudium introducti, erga nos qui vivimus, qui residui sumus, tam tenerum affectum perhibentur habere, ut cum certum sit humanis eos laudibus non egere, velint tamen et appetant apud nos laudabiles prædicari, ut tam prædicatores quam auditores laudabilia eorum opera diligant imitari. Unde honesta satis et utilis inolevit consuetudo, ut eorum qui creduntur præcipui, commendetur nonnunquam litteris **767** sanctitudo, quibus recensetur quanta scilicet eorum in hac vita fuerit fortitudo, cujus digne meritis datur eis dierum indeficiens longitudo. Ego itaque, fratres, vestris parere precibus non recusans, et tamen in hoc officio longe imparem me accusans, aggredior utrumque laudes vestri scribere confessoris, quo labore, qua gratia, obtinuisse credatur coronam glorie et honoris. Quæso autem ut eidem sancto cui devoto servitio vos commendabiles exhibetis, me vobis in hoc opere ministrantem vestris precibus commendetis, ut ille benevolus dignetur præsens opusculum acceptare, et eum cui adstat Deum mihi placabilem impetrare.

### CAPUT PRIMUM.

Auctor rerum omnium Deus qui nihil in terra sine causa facere perhibetur, cujus voluntas non nisi justa est, quamvis a nobis nonnunquam ignoretur, voluit, volens disposuit ut beatus confessor Gisleus in Græ-

C cia nasceretur, longe autem a Græcia in pago Hainonii moraretur. Quem natum et adultum cum tenere Christiani parentes diligerent et affectu paterno solliciti bonæ illum indolis esse perpenderent, devoto religionis intuitu tradiderunt litteris imbendum, et in scholæ gymnasio sub magistrali ferula nutriendum. Audierant enim quod beneficio litterarum error ignorantie propulsatur, tersa mentis caligine vivendi semita declaratur, morum elegantia, sermo compositus informatur, et, quod longe est amplius, occulta vel obscura cœlestium sapientia dilucescit, æternorum cognitio, cognitorum dilectio devotis mentibus inardescit, et quidquid vitæ tam futuræ quam præsentis recte necessarium judicatur, documento litterarum juvante gratia præbatur. Hoc audito et cognito, parentes filium voluerunt litteris erudiri, optantes eruditum non vanis laudibus, sed meritorum fascibus insigniri, scilicet ad cognoscendum Deum proficeret studio et scientia litterali, quia carne genitum diligebant affectu spiritali. Quia vero in Græcia civitas illa nobilis Athenarum eo adhuc tempore florebat fama et scientia litterarum, ad hanc illum amplioris profectus gratia transmiserunt, eumque instruendum magistris multo redemptis pretio commiserunt. At ille ingenio quod et larga manum infudit benevolentia Creatoris, adhibuit sollicitæ studii vigilantiam et laboris, et relegans ludos et ludicra quibus ætas puerorum solet aliquoties irretiri, festinavit non solum æqualibus, sed et plerisque grandioribus prudentior inveniri, legens